

POSTANOWIENIE

Dnia 20 grudnia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Robert Stefanicki

w sprawie z odwołania A.S.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Chrzanowie
z udziałem zainteresowanego D.M.
o podleganie ubezpieczeniom społecznym,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 20 grudnia 2022 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie
z dnia 12 maja 2021 r., sygn. akt III AUa 1145/18,

I. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;

II. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w Krakowie na rzecz radcy prawnego B.S. kwotę 120 zł (sto dwadzieścia), powiększoną o należną stawkę podatku od towarów i usług, tytułem pomocy prawnej udzielonej odwołującej się z urzędu w postępowaniu kasacyjnym;

III. zasądza od odwołującej się na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddziałowi w Chrzanowie kwotę 240 zł (dwieście czterdzieści) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w Chrzanowie, decyzją z dnia 5 października 2015 r. powołując się na przepisy ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych z dnia 13 października 1998 r. (Dz.U. z 2015 r., poz. 121 ze zm.)

stwierdził, że ubezpieczona A.S. nie podlega od dnia 2 marca 2015 r. ubezpieczeniom społecznym z tytułu zatrudnienia u płatnika składek D.-D.M.. W ocenie organu rentowego zgromadzony w sprawie materiał dowodowy nie daje podstaw do uznania wykonywania pracy przez A.S. na rzecz płatnika składek. ZUS wskazał, że sporna umowa została zawarta jedynie w celu uzyskania przez Odwołującą się świadczeń z tytułu pracowniczego ubezpieczenia. Z treści umowy o pracę z dnia 2 marca 2015r. wynika, że została zatrudniona na czas określony od dnia 2 marca 2015 r. do dnia 28 lutego 2016 r. w wymiarze czasu pracy - pełny etat z wynagrodzeniem brutto 4.928,45 zł jako specjalista ds. pozyskiwania zleceń budowlanych. ZUS podał, iż na tą okoliczność zostały przedłożone jedynie cztery pisma, które miały być kierowane do płatnika składek i pracownika, natomiast nie zostało udokumentowane w jaki sposób pisma te otrzymały wymienione osoby. Nie zostały przedłożone żadne oferty, które A.S. przedkładała klientom oraz w jaki sposób pozyskuje nowych klientów. Nie zostały też przedłożone dokumenty na okoliczność negocjacji z wykonawcami i zamawiającymi w celu pozyskania zlecenia, czy przygotowywania dokumentacji do przetargów. Nie zostało m.in. udokumentowane rozliczenie czasu pracy, rozliczenie kosztów podróży związanych z podróżami służbowymi. Od wymienionej na wstępie decyzji odwołała się A.S., domagając się jej zmiany poprzez ustalenie, że podlega ona ubezpieczeniom społecznym z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę u płatnika składek od dnia 2 marca 2015 r. Odwołująca się podniosła, że sporna umowa była faktycznie wykonywana, a zarzuty organu rentowego są bezzasadne. W odpowiedzi na odwołanie organ ubezpieczeniowy domagał się jego oddalenia wskazując okoliczności jak w uzasadnieniu zaskarżonej decyzji.

Sąd Okręgowy w Krakowie po rozpoznaniu w dniu 8 czerwca 2018 r. w Krakowie na rozprawie sprawy przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Chrzanowie przy uczestnictwie D.M. o podleganie ubezpieczeniu na skutek odwołania A.S. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Chrzanowie z dnia 5 października 2015 r. Nr [...] zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że stwierdził, iż A.S. jako pracownik płatnika składek D.M.- D. podlega obowiązkowo ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowemu, chorobowemu i wypadkowemu od dnia 2 marca 2015 r.(wyrok z dnia 15 czerwca 2018 r., VII U

2548/15). W uzasadnieniu swojego stanowiska Sąd Okręgowy powołał się na przepisy art. 6 ust. 1 pkt 1, art. 11 ust. 1, art. 12 ust. 1, art. 8 ust. 1 i art. 13 pkt 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych oraz przytoczył poglądy judykatury, zgodnie z którymi o tym, czy strony istotnie nawiązały stosunek pracy stanowiący tytuł ubezpieczeń społecznych, nie decyduje samo formalne zawarcie umowy o pracę ani jej nazwa, ale praktyczne i rzeczywiste wykonywanie umowy oraz przystąpienie do ubezpieczenia i opłacenie składki. Samo zawarcie umowy o pracę w okresie ciąży, nawet gdyby głównym motywem było uzyskanie zasiłku macierzyńskiego, nie jest sprzeczne z prawem, zaś uzyskanie ochrony gwarantowanej pracowniczym ubezpieczeniem społecznym jest legalnym celem zawierania umów o pracę. Warunkiem koniecznym dla powstania stosunku ubezpieczenia społecznego jest jednak, aby taka umowa została zawarta przez strony, które ją zawierając mają zamiar wywołania skutków prawnych z niej wynikających i aby była ona realizowana. Według kwalifikacji dokonanej przez Sąd Okręgowy, umowa o pracę była rzeczywiście realizowana przez jej strony, a ubezpieczona w pełnym wymiarze pracy ją wykonywała. Zatrudnienie Odwołującej w świetle tych ustaleń stanowiło działanie racjonalne, zasadne i gospodarczo uzasadnione. Sąd podkreślił, że Odwołująca przedłożyła dokumentację potwierdzającą wykonywanie czynności pracowniczych, a zebrany w sprawie materiał dowody wskazuje, że faktycznie wykonywała pracę na rzecz pracodawcy, pod jego kierownictwem, w wyznaczonym przez niego miejscu i czasie, za co otrzymywała wynagrodzenie.

Apelację od powyższego wyroku złożył Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Chrzanowie, zaskarżając wyrok w całości w zakresie naruszenia przepisów postępowania, tj. art. 233 k.p.c. poprzez niezgodność ustaleń Sądu Okręgowego z treścią zebranego materiału dowodowego oraz przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów polegające na dowolnym uznaniu A.S. za pracownika. W przedmiocie naruszenia prawa materialnego wskazano na art. 6 k.c. w zw. z art. 22 k.p. i art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez uznanie, że udowodniony został pracowniczy tytuł ubezpieczeń społecznych - art. 83 § 1 k.c. w zw. z art. 22 k.p. poprzez niedostrzeżenie pozorności stosunku pracy, w sytuacji, gdy stosunek łączący strony

wykluczał podporządkowanie pracodawcy oraz wykonywanie pracy pod jego kierownictwem. Wskazując na te zarzuty, organ rentowy wniosł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania.

Sąd Apelacyjny, po rozpoznaniu w dniu 12 maja 2021 r. w Krakowie na rozprawie sprawy z odwołania A.S. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Chrzanowie przy udziale D.M. o podleganie ubezpieczeniom społecznym, na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Chrzanowie od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie (wyrok z dnia 12 maja 2021 r., III AUa 1145/18). Uwzględniając podniesione wyżej okoliczności stwierdzić należy, że wszechstronna ocena zebranego w niniejszej sprawie materiału dowodowego, dokonana przy uwzględnieniu zasad logicznego rozumowania i doświadczenia życiowego, jak też wszystkich okoliczności towarzyszących nawiązaniu stosunku pracy przez Odwołującą, prowadzi do wniosku, iż nie sposób jest przyjąć, że zamiarem i celem stron zawierających w dniu 2 marca 2015 r. umowę o pracę było rzeczywiste jej realizowanie w reżimie pracowniczym, wynikającym z art. 22 § 1 k.p., tak aby realizacja umowy przynosiła realne korzyści obydwu jej stronom. Podkreślenia wymaga, że Odwołująca w toku całego postępowania nie zaoferowała takich dowodów, które w sposób niewątpliwy i jednoznaczny wskazywałyby na rzeczywiste świadczenie przez nią pracy w reżimie pracowniczym w spornym okresie. Nie przemawiają za tym ani dowody z dokumentów, ani osobowy materiał dowodowy. Trudno też uznać, aby kwalifikacje i doświadczenie zawodowe Odwołującej uzasadniały oczekiwanie pracodawcy co do poprawy sytuacji ekonomicznej płatnika składek. Ciężar udowodnienia faktu spoczywa na tej osobie, która z faktu tego wywodzi skutki prawne, a zasada kontradyktoryjności i dowodzenia swoich twierdzeń obowiązuje również w odrębnym postępowaniu w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2008 r., I UK 151/08). Sąd Apelacyjny wskazuje zatem, że konsekwencją nieudowodnienia swoich twierdzeń przez stronę jest przegranie sprawy i nie utrzymanie się przez stronę ze swoim żądaniem, co niniejszym miało właśnie miejsce.

A.S. zaskarżyła w całości wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie. Odwołująca oparła skargę na podstawie art. 398 § 1 pkt 1 k.p.c., tj. naruszenie prawa materialnego, a mianowicie art. 22 § 1 kodeksu pracy poprzez niewłaściwe jego zastosowanie i uznanie, że rzeczywisty stosunek prawny, pomimo istnienia formalnej umowy o pracę, nie odpowiadał treści powołanego przepisu, a zatem nie był stosunkiem pracy oraz w oparciu o art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. art. 83 § 1 kodeksu cywilnego w zw. z art. 300 kodeksu pracy poprzez niewłaściwe jego zastosowanie i uznanie, że umowa o pracę jako dotknięta wadą pozorności była nieważna, a tym samym nie powstał po stronie Odwołującej ważny tytuł do podlegania ubezpieczeniom społecznym, a także na podstawie art. 398 § 1 pkt 2 k.p.c. naruszenie przepisów postępowania mające istotny wpływ na wynik sprawy, to jest naruszenie art. 6 Kodeksu cywilnego w związku z art. 232 kodeksu postępowania cywilnego poprzez „przerzucenie” na Odwołującą ciężaru dowodu w niniejszej sprawie. Skarżąca kasacyjnie oparła wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania w oparciu o art. 398⁹ § 1 pkt 4 oraz o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Krakowie wraz z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego. W odpowiedzi na kasację organ rentowy wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). W związku z tym wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w powołanym przepisie, a jego uzasadnienie zawierać argumenty świadczące o tym, że realnie, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba

rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy. Należy podkreślić, że podstawowym celem instytucji przedsądu jest ustalenie, czy w skardze kasacyjnej podniesiono okoliczności, których rozważenie przez Sąd Najwyższy będzie wkładem w rozwój prawa i zapewnienie jednolitości jego sądowej wykładni (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2005 r., V CSK 70/05). Wymaganie dotyczące przedstawienia okoliczności uzasadniających przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ma umożliwić stronie wnoszącej skargę kasacyjną przekonanie Sądu Najwyższego o istnieniu przesłanek, na których opiera się wstępne badanie skargi pod kątem dopuszczenia jej do rozpoznania. Dla spełnienia obowiązku określonego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. konieczne jest przedstawienie argumentacji przekonującej o potrzebie przyjęcia skargi do rozpoznania przez Sąd Najwyższy. Skarżąca podnosi, że „Uznanie umowy o pracę za nieważną powinno więc nastąpić tylko wtedy, gdy nie jest możliwe takie ukształtowanie treści stosunku pracy, które odpowiadałoby wymogom prawa. W tym kontekście nie bez znaczenia dla oceny oczywistej zasadności skargi jest to, że Sąd I Instancji uwzględnił odwołanie. Sąd Apelacyjny nie przeprowadził bowiem w ogóle analizy dotyczącej możliwości „utrzymania” umowy przy ingerencji w jej treść”. Odnosząc się zatem do przesłanki wymienionej w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. należy przypomnieć, że w świetle utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego trzeba uznać, iż wynika ona zwykle z oczywistego, widocznego *prima facie* naruszenia przepisów prawa, polegającego na sprzeczności wykładni lub stosowania prawa z jego brzmieniem lub powszechnie przyjętymi regułami interpretacji. Mowa jest tutaj o naruszeniu kwalifikowanym (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 26 lutego 2008 r., II UK 317/07; z 17 października 2001 r., I PKN 157/01; z 8 marca 2002 r., I PKN 341/01). Jeżeli więc przesłanką wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania miałyby być okoliczność, że skarga jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁴ § 1 w związku z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.), Skarżąca powinna w uzasadnieniu wniosku zawrzeć wywód prawny wskazujący, w czym wyraża się ta "oczywistość" i przedstawić argumenty na poparcie tego twierdzenia, koncentrując się na wykazaniu kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego, polegającej na jego oczywistości, widocznej przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej. Skarżąca utożsamia podstawy skargi kasacyjnej z

okolicznościami uzasadniającymi przyjęcie jej do rozpoznania, uzasadnienie wniosku stanowi polemikę z ustaleniami faktycznymi i oceną dowodów dokonaną przez Sąd badający sprawę merytorycznie, co zgodnie z art. 398³ §3 k.p.c. uchyla się spod kontroli kasacyjnej. Jej podstawą nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów.

Wykładnia przytoczonego przepisu w kontekście problemu wynikającego z rozpoznawanej sprawy nie powinna budzić wątpliwości. Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 13 listopada 2018 r., II PK 214/17, spór o ocenę poszczególnych dowodów i ustalenie stanu faktycznego nie może być przenoszony do postępowania przed Sądem Najwyższym, który jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia. Choć sam przepis dotyczy podstaw skargi kasacyjnej, to nie ulega wątpliwości, że reguła ta obowiązuje również na etapie przedsądu. W przeciwnym razie zachodziłby dysonans między etapem wstępnym a późniejszym rozpoznaniem skargi z ograniczeniem wynikającym z tego przepisu (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2020 r., I PK 63/19). Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 16 czerwca 2020 r., I UK 327/19, zauważył, że skoro w podstawie skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów, to nie mogą one zatem przemawiać również za oczywistą zasadnością skargi. W postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2019 r., II UK 8/18, stwierdził wprost, że pozorność umowy o pracę jest okolicznością faktyczną, podlegającą ustaleniu przez sądy powszechne, i jako taka, nie stanowi przedmiotu kontroli kasacyjnej.

Sąd Apelacyjny w rozbudowanym wywodzie, odnosząc się skrupulatnie do każdego z przedstawionych w sprawie dowodów wykazał, dlaczego nie można uznać, że w spornym wypadku praca była rzeczywiście wykonywana. Stwierdzono bowiem, że „(...) nie można uznać, aby wykazane zostało rzeczywiste świadczenie pracy przez Odwołującą się w reżimie pracowniczym.” Sąd przedstawił argumenty, na podstawie których uznał, że część materiałów dowodowych została przygotowana już na etapie przedmiotowego postępowania: „usprawiedliwiony jest wniosek co do wytworzenia tych dokumentów wyłącznie na potrzeby postępowania” (akta sprawy kasacyjnej: karta 18, s. 2, górna część). Wbrew twierdzeniu zawartemu w skardze, Sąd Apelacyjny nie oparł swojego rozstrzygnięcia na

ustaleniu, że wynagrodzenie w przedmiotowej umowie było wygórowane, lecz na stwierdzeniu, że praca w ogóle nie była wykonywana. Fałszywe jest zatem stwierdzenie, że Sąd „utożsamił pozorność postanowienia umowy o pracę dotyczącego wynagrodzenia z pozornością całej umowy”. Rozstrzygnięcie Sądu opierało się bowiem na wykazaniu, iż nie doszło między stronami do zawarcia i realizacji stosunku pracy, co w świetle art. 8 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych z dnia 13 października 1998 r. (tj. z dnia 28 kwietnia 2022 r. (Dz.U. z 2022 r., poz. 1009)) jest warunkiem niezbędnym dla powstania tytułu pracowniczego (Sposób określenia pracownika nie może być przeniesiony wprost na grunt stosunków ubezpieczenia społecznego, gdyż nie w pełni odpowiada pojęciu, pojęcie pracownika w rozumieniu ustawy jest szersze od pojęcia zdefiniowanego w prawie pracy, co jednak w zakresie analizowanym nie ma znaczenia, szerzej B. Gudowska (w:) B. Gudowska, J. Strusińska-Żukowska (red.), Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz, Warszawa 2014, pkt I. Pracownik (art. 8 ust. 1), A. Pojęcie pracownika jako podmiotu ubezpieczenia. Bezsprzecznie zatem wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania stanowi niedopuszczalną w świetle normy z art. 398³ §3 k.p.c. polemiką w zakresie ustalonych przez sąd II instancji faktów.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. O kosztach procesu rozstrzygnięto na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. a o kosztach pomocy prawnej udzielonej z urzędu na podstawie § 15 ust. 2 w związku z § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 18).

as